

Farkaslaka, a kilenc településből álló község közigazgatási központja, a *Fehérnyikó* patakának felső folyásánál fekszik, észak-kelet felé a *Gordon* napcsüttőre oldala, nyugat felé a *Cseretető* a meghatározó domborzati elem, a völgyet északi irányban a *Kalonda-tető* zárja le. A település nevének eredetéről a néphagyományból értesülhetünk, miszerint az ősfalu a *Gordon* oldalában lévő *Pálfalva* volt, innen jártak gabonát öröltetni a *Fehérnyikó* patakán épült malmokra. Erdős völgy lévén többször megtörtént, hogy a malomba járó gazdák lovaikat a farkasok megették. A pálfalviak közül többen a *Nyikó* partjára építették házat, az erdőt kiirtották így teremve életteret és művelhető földet az immár Farkaslakának hívott új faluban, mely hamarosan a térség legnépesebbé lett. Jakab Csaba és Márton László Attila 2002-ben kiadott Farkaslakáról készült monográfiája összefoglalja a település történetére vonatkozó elérhető levéltári adatokat. A XVI. századból származnak az első írásos emlékek a faluról, ebből kiderül, hogy az országút a *Nyikó* mentén haladt keresztül a falun, valószínűleg a *Kovácsok utcája-Sáros utca-Kalóz utca-Simóhegy* nyomvonalat követve, mely egyben a falu első épített magját is kijelöli, majd később a jelenlegi *Főut* vált az észak-dél irányban áthaladó országúttá, mely akkor a falu beépített területén kívül esett. Az 1567-es portaösszeírás Farkaslakán 25 portát számol, míg a *Domus Historia* szerint az 1762-ben függetlenné vált (1759-re saját templomot épít) egyházközségnek már 113 családja van. A falu legrégebbi, *Nyikó* menti része (*Sáros utca, Kalóz utca, Nagy utca*) a mai *Kovácsok-Ballák-Pap-Hadnagyok utcája* területének irányába bővül tovább, majd a nyugati domboldalra, az ekkor lebontott régi templom helyétől nem messzire, épült új templom (1845–50) vonzerejének köszönhetően a *Főut* mindkét oldalát „benővi a falu”.

A főút mentén összefüggő földterületek alkotják egy-egy család birtokát, mely a felprózódás során is a családokon belül maradt, „utcákat” (rízeseket) alkotva, melyek a birtok közepén, vagy ritkában azok között nyíltak (pl. *Kovácsok utcája, Fancsaliak utcája*). A falun belüli helymeghatározást a patak folyásához való viszony segítette leginkább, így alakult ki a három nagy területetegység: *Alszeg (Avaszeg), Vízemlye és Felszeg (Fesszeg)*, némely családnak akár több „szeg”-ben is megvolt a maga utcája: *Asó Fancsaliak utcája, Felső Fancsaliak utcája*. A falu *Nyikó* mellett fekvő részeit többször sújtotta árvíz, ez gyakori újjáépítésekhez vezetett, a házakat egyre magasabb kőlabazatra emelték. Míg az első katonai felméréskor (1782–85) a *Kalóz utca* és a patak közötti sziget házai a patak felé fordultak, a későbbi ábrázolások már a jelenlegi helyzetet mutatják, amikor a házak a *Kalóz utca* vonalára rendezett sort alkotnak, gazdasági épületeikkel a patak felőli oldalon.

A falu vásártere a *Nyikó* bal partján a *Nagy utca* irányába létrejött öblösödésben kapott helyet, a túlsáron haladó legrégebbi országútról a *Nagy-hídon* keresztül volt elérhető (ez osztja a falut *Avaszegre* és *Fesszegre*), és egészen a 1950-es évekig a falu legjelentősebb köztere volt, az ekkor épülő Kultúrház léptékénél és központi elhelyezésénél fogva e teret megszünteti. A tér északi oldalán, a *Biggyen-sziget* sarkán állt (1949-es elbontásig) a régi Község-háza, mely számos közösségi funkciónak és eseménynek adott otthont, az előtte elterülő vásártérrel és a *Nagy-híddal* együtt a falu aktív magvaként, ellentétet képezve a templom és temető szakrális együttesének. A falu és a táj viszonyában említést érdemel a falutól északi irányban elterülő nagy gyümölcsös, az 1967-től a kollektívagazdálkodás alatt indított gyümölcsösítési program hagyatéka, az őshonos gyümölcsfákat intenzív termelés technológiára tenyésztett fajokra cserélték, melyeknek a különleges termelési módszerek híján, nem kedvez az éghajlat és a domborzati viszonyok.

Farkaslaka ♦ Településszerkezet

FALUKÉP-
VÉDELMI
PROGRAM
2009

Harghita Megye Tanácsa

A legrégebbi fennmaradt háztípus kétféltű, tapasztott boronafalas, magas zsidelyes (vagy deszkafedéses) csonkolt nyeregtetővel, melyet tornác ölel körül két oldalról, a hátsó részen pedig beugró ereszt (pitvar). Ez a kemence helye volt, ebből falazták el utóbb a konyhát, meghagyták a beugró erszert. A *hátsóház* (harmadik helyiség) az *elsőház* szélességében, toldalaként később épült, a tetőnek ezt a részét itt hegyesfarkú cserép fedte. A lakóház megemlése, illetve a csűr alapja leggyakrabban megmunkálatlan kövekből készült, a lejtős terep miatt a ház feléig tartó pincét alakították ki. A magas kőalapra helyezett talpgerenda rendszerint bárdolt cseréferenda, melyre egyszerű hántolt, a saroknál túleresztett fenyőfa boronafalat emeltek. A padló és a földem gerendáit konzolosan túleresztették a falak síkján, erre épül rá a tornác és beugró ereszt karcsú, faragott oszlopokkal, fűrészelt motívumokkal díszített deszkamellvéddel.

Háromosztatúvá válik az épület, mikor az ereszt másik oldalára is építenek egy *házat*. Ez a 19. század végének jellegzetes farkaslaki háza: háromosztatú, alapcincézt, kétoldalon tornácos, a tornác végében kis deszkakamarával. A beugrottat ereszt elé egy kiugró részt toldottak, rendszerint a későbbiekben.

Az első világháború után megjelenik a független bejáratú háromosztatú típus csak kiugró ersszel, melyre a ház hosszirányában vezet fel lépcső, ezt kis előtétő vagy az épületre merőleges fél-nyeregtető fedte (mostmár cseréphejázattal), az utcai homlokzat vakolatdíszeket kap, a nyílászárók igényes részeletei a nagy tudású helyi mestereket dicsérik. Ekkor sok esetben a régebbi, beugró ereszes házaknál a búboskemencének (*sütőnek*) orthont adó beugrórt az udvar felőli fal síkjában elfalazzák, konyha lesz belőle, a sütő a ház mögé kerül, gyakran saját kis helyiséggel. A kiugró ereszt késői formájában a székelő kúriák portikuszára emlékeztet.

A kollektivizálást követően jelenik meg egy új, a helyi hagyományoktól idegen háztípus, a *vinklis ház*. A szűk telkekre kötelező tőpustervek szerint, egyrészen épülnek be a falu új területei, az udvar szűk átjáróvá korcsosul.

Az új házak kivétel nélkül régári vakolatdíszekkel és nagy ablakfelületű, világos verandákkal készültek, mely rövid idő alatt igen népszerűvé vált. Az első hullámban a tágas, világos előszoba kápráztatva el a farkaslakiakat, így az 1960-as évek végére elkezdődött a *verondásítás*, majd az 1970-es évektől kezdődően a régi házakat is az új divat szerint *meglovagolták* (új divat szerint átszabták). Ez a fürdőszobaépítés lendületével egyidőben a tornác részleges vagy teljes lebontásával és az ereszt beépítésével járt. A tetőszöveget módosították a *vinklis házak* kisebb dőlésszögéhez hasonlóra, a még meglévő oromdeszkázatos tetőket leontyolják. Az utcahomlokzatra néző két darab kétszárnyú ablakot egy nagy hármás ikerablakra cserélték, a házakat újravakolták és az új divat szerint vakolatdíszekkel „ékesítették”, minden eszközt felhasználva igyekeztek a régi házakat az új *vinklis házak* képmére átépíteni, önként semmisítve meg ezáltal az épített falukép önazonosságát. Az 1980-as években emeletes, kocka tömegű sátorterős házak épültek, melyek tovább rontják a falukép egységét, helyet teremtve az 1990-es évektől kezdődő féktelen építkezési láznak.

Nagy előszeretettel egyesítenek telkeket és bontanak *vénházakat*, a közép- és nyugat-európai villanegyedekben és lakóparkokban, televíziós sorozatfilmekben és magyarországi nagy példányszámú ál-építészeti folyóiratokban látott példák alapján *megújított* házakkal népesül be a falu. A Pap utca 513 sz. alatti XIX. század eleji eredeti formájában, beugró eresztében sütőkemencével megőrzött házat, mely 2004-ben még szerepel az hivatalos műemlékek lajtromán HR-II-m-B-12862 azonosítóval, ma már nem láthatjuk, új tulajdonosa lebontási szándékát nem sikerült megakadályozni. A műemlék megmentésére 2001-ben az önkormányzat a megyei tanács segítségével a házat megvásárolta, lebontatta és szándékában áll újra felállítani. Sajnos, a történet itt véget ér, a ház maradványai mai napig a polgármesteri hivatal udvarán várják sorsuknak jobbra fordulását. Az eredeti arculatukat megőrző tucatnyi vénház héjazatát idegen anyagokkal (kátránypapír, hullámpala) fedték át, leggyakrabban azonban meghagyták hordozórégétként az eredeti zsindefedést. Az állagmegőrzést ugyan részben biztosítja így (nem hull be az eső a házba), viszont súlyosan csorbitja az épület összképét, annak mennyiségileg nagyobbik részét adva.

A farkaslaki székely porta legfontosabb gazdasági épülete a máig is használatos, az udvar végében kersztfelfordított, igényesen kialakított csűr. A legkorábbi ismert formái már háromszortúak. A középső rész a megrakott szénásszekérre méretezett csűrkapuval átjáróként is szolgál a csűrkertbe (mely legtöbbször gyümölcsös), ehhez kapcsolódik két oldal a két *odor*, melyek közül egyiket vagy mindkettőt áll (pajtává) alakították a fejlődő állattartási igényeknek megfelelően. Így a pajták padlástereben mindkét oldalon szénatárolási lehetőség adódik. A ritkán tapasztott vagy vakolt boronaszervekhez a csűrkert felől, a főtető hosszabbított síkja alatt megbújva *pelyvatarló* csatlakozik, esetenként a boronafalat duplázó oszlopsorra támaszkodva, falát hézagos deszkázat alkotja.

A település jellegzetes vonása a máig felismerhetően megmaradt csűrsor, mely a Főút alszegi részén, a Kalóz utca és a Nagy utca mindkét oldalán ha kissé foghíjasan is, de megőrződött, ez falként szegélyezi az udvarok terét, szélvédett mikroklímát hozva létre.

A lécből és fűrészelt deszkából finom szöveteket és mintázatokat képező sarjátároló (*sarjúsík*) kiugró konzolja a pajta előtti kis, emberi léptékű teret fedi be, a kinyíló egyszárnyú csűrkapu pedig méltóságteles mozdulattal a csűr az udvar hierarchikus térszervezésébe kapcsolja vagy kapuvá teszi, ami a csűrkert nyugodt világára tekint.

Farkaslaka • Gazdasági épületek

FALUKÉP-
VÉDELMI
PROGRAM
2009

Hargita Megye Tanácsa

„Az utcák játékos labirintként csavarogtak a gyümölcsösök közt, és a hegyekről szaladó víz elől magas lábakra húzódtok bázikok, derekon körbefutó virágos tornácukkal, mint furcsa mókás cölöptépmények álltak a babos kert fölött.” Németh László

Régen az élet-en belül (udvar, porta, gazdaság) a ház, a gazdasági épületek, a kút és a növényzet pozitív külső tereket alkotott, a tornácos-ereszes kisléptékű ház a ritka beépítésű utcaképhez és a tájba egyaránt harmonikusan illeszkedett, az utca és az udvar külső tereivel állandó párbeszédben.

A falu épített tömegének túlnyomó része a 20. század közepétől napjainkig terjedő időszakban épült, és épül a jelenben is pusztító lendülettel. Alig több mint 10 olyan ház maradt a faluban, amely a 19. században már valamilyen formában létezett, néhány közülük romos állapotban, magára hagyottan idegenné vált környezetben, társai sorsára várva. A Farkaslakáról 2002-ben megjelent monográfiában hét régi ház és porta részletes felmérése található, melyek közül mára mindössze csak négy látható még, jobbára elhanyagolt állapotban. Amint az igen hamar kiderül a falubeliekkel folytatott beszélgetésekből, „nagy szegény a vénház”, aki csak teheti, igyekszik a régi helyére újat építeni, ami „méltóképp” képviseli őt (anyagi helyzetét) a többiek előtt. E látásmód gyökerei melyre nyúlnak vissza a falu történetében. A nehéz munkához szokott emberek idegenben jó munkabírásknak köszönhetően jól kerestek. A földművelés nem nyújtott jó megélhetést, így majdnem minden családban foglalkoztak háziiparral, szénegéssel, kereskedelemmel, kétféle állattenyésztéssel, napszamba mentek, alkalmi munkát vállaltak, a városban ipari munkások voltak, vagy külföldön dolgoztak.

A lehetőségek széles kényszerpalettájából válogató ember számára a siker összemérése szomszédaival, falubelijeivel mindig is kulcsszerpet játszott az emberek közti viszonyokban, erre pedig az egységes „mértekegység” az új ház volt. A sok utazás, az idegen kultúrákkal való találkozás nagy mértékben befolyásolták Farkaslaka faluképének alakulását. Új építési modellek, anyagok, technológiák gyors és kritika-mentes elfogadása, több-kevesebb szakértelemmel való alkalmazása az épített örökség állandó átalakulását idézte elő. Mindenki hozzá akart (és akar a mai napig) tenni valamit ősei örökségéhez, hisz ez által mutathatta (mutathatja) meg, hogy különb náluk, ő jobban elboldogult ebben a lehetőségekkel telezőrt világban.

A 20. század elején elkezdődött a telkek utcára merőleges darabolása a szigorú örökösödési szokásokat követve, a falu épített szövetének sűrűsödése napjainkra városias zsúfoltsággá változtatta a falukép jelentős részét, az egyre kisebb telkekre egyre nagyobb házak épülnek kiszorítva a teret, mely elhatható teszi a települést.

A látványosságok között első helyen említhetjük a falu nagy szülőtte, Tamási Áron szülőházát és sírmlékét (mindkettő hivatalosan jegyzett műemlék), mely sokak számára zarándokhelyül szolgál. A meredek domboldalakra kigyózá felkapaszkodó utcák „résein” meglepően szép kilátás nyílik a völgyben elterülő falura és a hátteret képező domboldalra. Utcaik találkozásánál gyakran találunk keresztfát (plékrisztus) vagy kutat, vagy mindkettőt, nem történelmi értékű darabok ezek, de jól őrzik az egyszerű emberek hagyományos viszonyát a környezettel, melyből az általa önmaga részére kiszakított (megszelített) földet szent jegyek védelmébe ajánlja.

A falu temetője a régi templommal egyidős, e nyugati domboldalról az egész völgyre nyíló gyönyörű kilátásban gyönyörködhet az erre látogató az elszórt fák lombjai alól.

A Pap u. 513 szám alatti Mihály Istvánné házát 1991-ben nyilvánították műemlékké, a Fehér-Nyikó menti tájegység népi építészeti képviselőjeként. A 19. század első felében épült ház pitvarában lévő sütökemence volt a ház különös színe. Az 1998 körül gazdátlanul maradt házát és telket 2001-ben eladták, de az új gazdát már csak a telek érdekelte és a házat le akarta bontani. Ebben az esetben sem a törvénynek sem a tiltásnak nem volt ereje, mert a telekvásárlásnál senki sem hívta fel a vásárló figyelmét, hogy a ház műemlék, és nem kötötte ki felteletként, hogy lebontani nem szabad. A műemlék megmentésére 2001-ben, a megyei tanács segítségével a házat megvásárolta a helyi önkormányzat, lebontatta, és szándékában áll újra felállítani. Sajnos, az első fázisnál tovább nem jutottak, a ház maradványai mai napig a polgármesteri hivatal udvarán várják sorsuknak jobbra fordulását.

FALUKÉP-
VÉDELMI
PROGRAM
2009

Harghita Megye Tanácsa